

УДК 316.1
П78

Рекомендовано до друку
Вченою радою факультет соціології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол №13 від 21 червня 2018 року)

П78 **Проблеми розвитку соціологічної теорії: Модернізація суспільства та соціальні технології.** Матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. «Проблеми розвитку соціологічної теорії: Модернізація суспільства та соціальні технології», 17-18 трав. 2018 р., (м. Київ)/ Наукове видання/ Київ. нац., ун-т ім.Т. Шевченка [та ін.; під заг. ред. Горбачика А.П., Судакова В.І.]. – К.: Логос, 2018. – 211 с.
ISDN

У збірнику зібрані наукові доповіді учасників XV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми розвитку соціологічної теорії: Модернізація суспільства та соціальні технології» (м. Київ, 17-18 травня 2018).

Для наукових працівників, аспірантів, викладачів і студентів, які навчаються за спеціальністю «Соціологія», а також усіх, хто цікавиться питаннями розвитку сучасної соціологічної науки.

Статті, включені до збірника, друкуються в авторській редакції.

ISBN

© Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2018
© Інститут соціології НАН України, 2018
© Соціологічна асоціація України, 2018

Резнік В.С.

Інститут соціології НАН України

МЕТОДОЛОГІЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ПРОГРАМ В ІСТОРИЧНОМУ АНАЛІЗІ МЕТАТЕОРЕТИЗУВАННЯ

Метатеоретизування як систематичне вивчення фундаментальної структури соціологічних теоретизувань з'ясовує межі царин застосування їх, оцінює міру їх несуперечливості і повноти, визначає способи доведення їх тверджень та запровадження нових понять [1]. Метатеоретичні дослідження уможливають раціональніші теоретичні побудови, їх формалізацію та аксіоматизацію, подолання парадоксів та суперечностей теоретичного знання в соціології.

До метатеоретичних пошуків соціологів спонукає невиразність, невизначеність або й відсутність визнаних і усталених загальнотеоретичних засад соціології, фрагментованої на конкуруючі теоретичні напрями. Поняттєвий склад, критерії валідності та продуктивності цих напрямів часто неузгоджені між собою. Це ускладнює коректне порівняння та узагальнення результатів досліджень, що ґрунтовані на різних версіях соціологічного теоретизування. Відтак ґене́за метатеоретизування у соціології тривала в 1950–70-х роках, а інституціалізація у предметному субполі соціологічних наук та освіти – в 1980–90-х роках.

Після 2000 року інтерес до метатеоретизування у соціальних науках не зник [2]. Але міра обізнаності із сучасним станом та перспективами суто соціологічного метатеоретизування наразі не є достатньою для наукової рефлексії розвитку соціології. Нез'ясованість пізнавальних можливостей сучасних метатеоретичних перспектив стосовно соціологічного теоретизування зумовлює потребу вивчення їх у порівняльному контексті. Об'єктом історичного аналізу має стати доробок чільних теоретиків соціології, що постав у XXI столітті, а предметом – вагомі досягнення їх у розбудові метатеоретичних підвалин соціологічної науки.

Історичний аналіз соціологічного (мета)теоретизування варто ґрунтувати на методології наукових дослідницьких програм І.Лакатоша [3; 4]. Її продуктивність переконливо засвідчена П.Кутуєвим у його фундаментальному історичному дослідженні теоретичної перспективи розвитку та модернізації [5; 6]. Разом із тим, слід звернути на переваги суто соціологічної версії Лакатошової методології історичного аналізу теоретичного знання. Дисциплінарну локалізацію методологічного спадку Лакатоша у соціології здійснили науковці Стенфордського університету Дж.Берґер, М.Зелдич та Д.Ваґнер [7; 8; 9; 10; 11]. Її особливістю є виокремлення та специфікація основних співвіднесених типів теоретичної діяльності у соціології, серед яких: 1) орієнтуюча стратегія або власне метатеорія; 2) одинична теорія як система тверджень та аргументації; 3) теоретична дослідницька програма, що має три складники: а) набір взаємопов'язаних теорій; б) набір методологічних робочих стратегій, що застосовуються для розбудови та перевірки цих теорій; в) набір моделей емпіричного аналізу, ґрунтований на цих теоріях.

Зазначена типологія теоретичної діяльності уможливорює попередній системний аналіз об'єкту історичного аналізу – доробку теоретиків, тобто факторну операціоналізацію предмету цього аналізу – метатеоретичних складових у доробку теоретиків. Відтак дослідження передбачає ідентифікацію у межах теоретизування орієнтуючих стратегій метатеоретизування серед інших зазначених типів і складників теоретичної діяльності. Наступним кроком є аналіз взаємозв'язків між ідентифікованими орієнтуючими стратегіями метатеоретизування та рештою типів і складників теоретичної діяльності. Таким чином, застосування методології теоретичних дослідницьких програм Берґера, Зелдича та Ваґнера може бути слухним за умов, коли в абсолютній більшості теоретичних праць явні претензії на розроблення засад метатеорії відверто не артикулюються, але неявно присутні.

Список використаних джерел

1. Пилипенко В. Метатеоретизування в соціології: особливості, типи та напрями / Валерій Пилипенко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2017. – № 2. – С. 59–76.

2. Metatheory for the 21st-Century: Critical Realism and Integral Theory in Dialogue / Ed. by Roy Bhaskar, Sean Esbjörn-Hargens & Nicholas Hedlund-de Witt Tom Murray. – London: Routledge, GBR, 2015. – 320 p.
3. Лакатош І. Методологія наукових дослідницьких програм / Імре Лакатош // Психологія і суспільство. – 2007. – №4. – С. 11–29.
4. Лакатош І. Дослідницькі програми Поппера і Куна у фокусі фальсифікаціонізму / Імре Лакатош // Психологія і суспільство. – 2013. – №4. – С. 6–17.
5. Кутуєв П.В. Концепції розвитку та модернізації: еволюція дослідницьких програм соціологічного дискурсу / П.В.Кутуєв. – К. : Сталь, 2005. – 500 с.
6. Кутуєв П. Модерн(и): історії, теорії та практики. Соціологічна інтерпретація: монографія / П.В.Кутуєв. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – 544 с.
7. Wagner D.G., Berger J. Do Sociological Theories Grow? / David G. Wagner, Joseph Berger // American Journal of Sociology. – 1985. – Vol. 90, № 4. – Pp. 697–728.
8. Wagner D.G., Berger J. Programs, Theory, and Metatheory / David G. Wagner, Joseph Berger // American Journal of Sociology. – 1986. – Vol. 92, № 1. – Pp. 168–182.
9. Zelditch M., Jr. Levels of Specificity within Theoretical Strategies / Morris Zelditch, Jr. // Sociological Perspectives. – 1991. – Vol. 34, № 3. – Pp. 303–312.
10. Zelditch M., Jr. Problems and Progress in Sociological Theory / Morris Zelditch, Jr. // Sociological Perspectives. – 1992. – Vol. 35, № 3. – Pp. 415–431.
11. Berger J., Willer D., Zelditch M. Theory Programs and Theoretical Problems / Joseph Berger, David Willer, Morris Zelditch // Sociological Theory. – 2005. – Vol. 23, № 2. – Pp. 127–155.